

سید جواد حسینی

شایعات و تهمتها، آغاز شد. و کم کم به این نتیجه رسیدند که حذف فیزیکی امامان علیهم السلام و به شهادت رساندن آنان را در دستور کار قرار دهند تا شاید بتوانند نور آنها را خاموش و عظمت آنان را محو کنند، ولی با عنایت خداوندی موفق نشدند؛ با اینکه تمام یازده امام علیهم السلام را یا با شمشیر و یا با سم به شهادت رساندند، ولی با این حال همچنان محبت اهل بیت علیهم السلام بیشتر و شعله ورتر گردید و شیعیان هر روز رو به فزونی نهادند. کم کم تلاشهای آنها رنگ تازه یافت و در طرح جدید انهدام و نابودی بارگاه های امامان

دشمنان اهل بیت علیهم السلام در طول تاریخ، تلاشهای مذبحخانه بی شماری کرده اند تا بتوانند نور اهل بیت علیهم السلام را خاموش سازند و محبت آنها را از دل مسلمانان بیرون کنند، اما هرگز موفق نشده و نخواهند شد. این تلاشهای غیر انسانی از غصب خلافت شروع شد و با جلوگیری از نشر احادیث پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و خانه نشین کردن علی علیه السلام و آتش زدن درب خانه آن حضرت و به شهادت رساندن فاطمه زهرا علیها السلام ادامه یافت.

آن گاه که علی علیه السلام به خلافت رسید، علاوه بر جنگهای رو در رو،

معصوم علیه السلام را برنامه‌ریزی کردند.

اولین بار این نقشه توسط متوکل، خبیث‌ترین خلیفه عباسی به اجرا درآمد. او هفده بار قبر امام حسین علیه السلام را با خاک یکسان کرد.^۱ ولی مردم و شیعیان هر بار بهتر از گذشته آن را آباد کردند. بعد از او وهابیان کج‌اندیش و منحرف و ساخته دست استعمار پیر انگلیس به تخریب بارگاه و قبور ائمه بقیع علیهم السلام و برخی صحابه پرداختند. هر چند تاکنون موفق شده‌اند از ساخت مجدد آن جلوگیری کنند، اما به یقین بدانند که همان قبرهای با خاک یکسان شده، دل‌های بی‌شماری را به سوی خود جذب کرده و باعث سازندگی و آمادگی بیشتر آنها شده است.

در ایام حج و عمره تعداد بی‌شماری از زائران شیعه و اهل سنت به گرد قبور ائمه بقیع علیهم السلام شمع‌گونه گریه می‌کنند و محو عظمت انوار امامان می‌شوند. این متحجران و بدتر از خوارج به کربلا نیز حمله کردند و اشیاء و اموال موجود در حرمین را به تاراج بردند، ولی موفق به تخریب آن نگشتند، و لکن هرگز از این ایده پلید

دست نکشیدند.

تلاش‌های مذبح‌خانه منحرفان ادامه یافت تا زمانی که در حرم ثامن الحجج، حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام بمب گذاری کردند و با تخریب بخشی از آن عده‌ای را به شهادت رساندند. همچنین در روز عاشورای سال گذشته در کربلا بمب گذاری و عده‌ای را مظلومانه شهید کردند تا اینکه در تاریخ ۱۳۸۴/۱۲/۳ ش برابر با ۲۳ محرم ۱۴۲۷ ق همین متحجران با کمک اشغالگران عراق به تخریب گنبد و بارگاه حرم امام هادی و امام عسکری علیهم السلام دست زدند و دل شیعیان، بلکه مسلمانان جهان را داغدار ساختند. اینها همانهایی هستند که اگر قدرت یابند، تمام مراکز عبادت را نابود خواهند کرد؛ چرا که فقط با ائمه معصومین علیهم السلام و شیعیان دشمنی ندارند، بلکه با خداوند سر جنگ دارند؛ غافل از آنکه خداوند همیشه کسانی را دارد که از مراکز عبادت

۱. تاریخچه شهر سامراء، سید مصلح الدین مهدوی، فردوس اصفهانی، ص ۵۳؛ مستهی الآمال، شیخ عباس قمی، ص ۲۴۱.

نگهداری و در صورت نیاز تعمیر و آباد کنند.

قرآن کریم می فرماید: «وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهَدَمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَسَقِيٌّ عَزِيزٌ»^۱ «و اگر خداوند بعضی از مردم را به وسیله بعضی دیگر دفع نکند، صومعه‌ها و دیرها و معابد یهود و نصاری و مساجدی که نام خدا در آن بسیار برده می شود، ویران می گردد و خداوند کسانی را که یاری او کنند [و از آیینش دفاع نمایند] یاری می کند. خداوند قوی و شکست ناپذیر است.»

و این نکته را نیز این نابخردان بدانند که اراده الهی بر این قرار گرفته است که نام اهل بیت علیهم السلام را زنده کند و خانه‌های آنها و حرمهایشان را محبوب مسلمانان و شهره جهان سازد؛ چرا که قرآن کریم می فرماید: «فِي بُيُوتِ أَذْنِ اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ»^۲ «[این چراغ پرفروغ] در خانه‌هایی قرار دارد که خداوند اذن فرموده که آنها رفعت یابند؛ خانه‌هایی که نام خدا در آنها برده می شود و صبح

و شام در آنها تسبیح او می گویند.» آری رفعت و بلند مرتبگی امامان علیهم السلام و محبوبیت آنها در میان قلبها امری است الهی و آسمانی. اربلی در کشف الغمة نقل کرده است که مستنصر خلیفه عباسی، سالی جهت زیارت قبور اجداد خود [و تفریح] به سامرا رفت. ابتدا به زیارت عسکریین علیهم السلام مشرف گردید و سپس به مقبره خلفاء عباسی رفت. دید آنجا خراب گردیده است و پیرندگان [و حیوانات] قبور خلفاء را آلوده کرده‌اند.

از این مسئله متأثر شد. یکی از همراهان گفت: قدرت و ثروت در دست توست و خلیفه مسلمین تو هستی، دستور ده که قبور پدران را مرتب کنند! همچنان که قبور این علوین را مشاهده می کنی که دارای صحن و بارگاه و فرش و چراغ و خدمه و زوار می باشند. مستنصر گفت: این امری است الهی و به زور نمی توان مردم را واداشت که به زیارت قبور

۱. حج / ۴۰.

۲. نور / ۳۶.

را نیز پشت سر پدر بزرگوارش دفن کردند و همچنین قبر حکیمه خاتون و نرجس خاتون علیها السلام مادر امام زمان علیه السلام نیز در آنجا قرار دارد.

در آن دوره، دوستان و شیعیان جهت زیارت قبور منور، گاهی داخل منزل می‌رفتند و اگر موفق نمی‌شدند، از داخل کوچه مقابل پنجره‌ای که به سمت قبور باز بود، زیارت می‌کردند و گاه در مسجد مقابل که اکنون رواق پشت سر مطهر امامین علیهم السلام شده است، نماز زیارت می‌خواندند.

این وضع در دوره آبادی و عظمت شهر سامراء و همچنین زمانی که شهر تخریب شده بود، ادامه داشت. با اینکه خیلی از معاندین و منافقین تلاش کردند که آثار امامین علیهم السلام را از بین ببرند، ولی با تلاش و سعی دوستان و شیعیان نه تنها آن آثار از بین نرفت که روز به روز بر عظمت و جلای سامراء افزوده گشت و تغییرات مهمی در طول تاریخ در شهر و نسبت به مرقد دو امام علیهم السلام رخ داد که خلاصه آن از این

پدران من بیایند و اگر هم اجبار کنم، پذیرفته نیست.^۱

آنچه پیش رو دارید، مروری اجمالی و سیری گذرا است بر ساخت و تعمیر و تخریب بارگاه عسکریین علیهم السلام.

نقطه آغاز

«عَمَرُوا بِأَطْرَافِ الْبِلَادِ مَقَابِرًا

إِذْ خَرِبُوا مِنْ يَنْزِبِ أَوْطَانًا

قَوْمٌ لَهُمْ فِي كُلِّ أَرْضٍ مَشْهَدٌ

لَأَبَلْ لَهُمْ فِي كُلِّ قَلْبٍ مَشْهَدٌ؛

[برای آل محمد] در گوشه و کنار

شهرها قبوری بنا کردند، در حالی که خانه‌های آنها در یثرب (مدینه) خراب گردید. اینها کسانی هستند که در هر زمینی مشهد و مضجعی دارند، بلکه برای آنان در هر دلی آرامگاه و مشهدی است.»

زمانی که حضرت امام علی علیه السلام در سامراء رحلت فرمود، او را در خانه مسکونی اش دفن کردند و از همان زمان این خانه مهبط و محل نزول ملائکه و مورد توجه دوستان و شیعیان اهل بیت علیهم السلام قرار گرفت و بعد از شهادت امام حسن عسکری علیه السلام، او

۱. تاریخچه عسکریین علیهم السلام، سید مصلح الدین مهدوی، فردوس اصفهانی، ۱۳۸۱ق، ص ۳۶.

قرار است:

۱. عمارت اولیه مسرقد عسکریین علیهم السلام به صورت خانه مسکونی امام هادی علیه السلام بوده است که برای راحتی زائران پنجره‌ای به سمت بازار باز شد و این حالت تا پنجاه و هشت سال (از سال ۲۶۰ تا ۳۱۸ ق) که همزمان با دوران غیبت صغرای حضرت مهدی علیه السلام بود، ادامه داشت.

۲. دومین تحول و تغییرات توسط ناصرالدوله از آل حمدان^۱ انجام گرفت. وی اولین کسی بود که قبه بر قبر مطهر عسکریین علیهم السلام بنا نهاد و بر ضریح مطهر پرده کشید.

۳. در سالهای ۳۳۵-۳۳۷ ق تعمیراتی در حرم توسط معزالدوله دیلمی^۲ صورت گرفت، به این شرح: پر کردن حوض آبی که در سرداب مطهر قرار داشت، تهیه ضریح چوبی جهت قبور منور و ساختن بارگاه برای قبور مطهر. این پادشاه خدمات فراوانی نسبت به اهل بیت علیهم السلام نموده است، از جمله اینکه در عاشورای ۳۵۲ ق دستور داد که شیعیان، شهر بغداد را تعطیل عمومی کنند و علمها نصب

نمایند و علناً دستور داد عمید غدیر را در همان سال با شکوه هر چه تمام‌تر جشن بگیرند.^۳

۴. عضدالدوله دیلمی^۴ در سال ۳۶۸ ق به قصد زیارت وارد سامراء شد

۱. ناصرالدوله ابو محمد حسن بن ابی الهیجا عبد الله بن حمدان تغلیبی دوم پادشاهی از بنی حمدان بوده است که در جزیره و حلب و شام سلطنت می‌کردند و متظاهر به تشیع بودند. ناصرالدوله در نزد شیخ مفید تلمذ کرده است و شیخ برای او رساله‌ای در امامت نوشت. وی سرانجام در سال ۳۵۸ ق وفات یافت و در تل تربه شرقی موصل مدفون شد. (ر.ک: ملوک آثار الشیعة، ص ۱۳۸، به نقل از: تاریخچه شهر سامراء، سید مصلح الدین مهدوی، ص ۲۸).

۲. ابوالحسن احمد بن بویه (بر وزن مویه) سومین پادشاه دیلمی است. او پادشاهی متعصب، مقتدر و قوی الاراده و از شیعیان به شمار می‌رفت. او در سال ۳۰۳ ق متولد و در ۱۷ ربیع ۳۵۶ از دنیا رفت. (همان)

۳. ر.ک: منتظم ناصری، ج ۱، ص ۱۳۳، وقایع سال ۳۵۲ هـ ق مطابق با ۹۶۳ م؛ تاریخچه سامراء، ص ۲۹.

۴. عضدالدوله ابو شجاع فنا خسرو بن رکن الدوله در ذی‌قعدة ۳۲۴ در اصفهان متولد و در هشتم شوال ۳۷۲ وفات یافت. پس از فوت، او را به نجف اشرف منتقل کرده، در پایین پای حضرت امیر علیه السلام دفن کردند و بر حسب وصیت او بر قبرش نوشتند: ﴿وَكُنْتُمْ بَاسِطَ ذِرَاعَيْهِ بِالتَّوَصُّطِ﴾. عضدالدوله در علوم و ادب هم صاحب نظر بوده است. (تاریخچه سامراء، ص ۳۰).

تهیه درهای نفیس از چوب قیمتی جهت حرم مطهر.^۲

و از کارهای وی: ساخت قبه‌ای رفیع بر مرقد مطهر امام حسن مجتبی علیه السلام در بقیع، بنای مختصری بر قبر عثمان بن مظعون، ساختمان بقعه حضرت عبدالعظیم حسنی علیه السلام و ساختمان بقعه حضرت امام موسی کاظم و امام محمد تقی علیهما السلام در کاظمین.

۷. در سال ۶۰۴ ق حریقی در حرم عسکریین علیهم السلام رخ داد که به ضریح امام هادی و امام حسن عسکری علیهما السلام سرایت کرد. در سال ۶۰۶ ق به دستور ابوالعباس احمد الناصر لدین الله تعمیراتی در حرم امامین علیهم السلام انجام گرفت که از جمله آن تعمیر سرداب بود.^۳

۸. در سال ۶۴۰ ق بر اثر عدم

و بعد از زیارت دستور داد روضه مطهر را تعمیر کنند و درهای آن را از چوب ساج بسازند و صحن شریف را توسعه دهند. آثار خیر فراوانی از این شخص باقی مانده است، از جمله: ساختن گنبد منور امیر مؤمنان علی علیه السلام به نام «قبة البیضاء»، بنای ساختمان بر مرقد منور حضرت سیدالشهداء علیه السلام، تجدید دیوار شهر مدینه در سال ۳۶۸ ق و ساختن بیمارستان عضدی در شیراز.

۵. در سال ۴۴۵ ق تعمیراتی شایسته توسط امیر ارسلان بساسیری^۱ انجام گرفت، از جمله: ساختن عمارت عالی از گچ و آجر بر مرقد منور عسکریین علیهم السلام و ساخت دو ضریح از چوب ساج و نصب آن بر قبور امامین علیهم السلام.

۶. مجدالدوله قمی وزیر سلطان برکیارق بن ملکشاه سلجوقی که از وزراء غیرتمند شیعه بود، در سال ۴۹۵ ق تعمیراتی برای بقعه عسکریین علیهم السلام انجام داد، از جمله: مفروش کردن حرم، تعمیر رواقها، ساختن حجراتی در صحن مطهر و

۱. امیر ارسلان ابوالحارث بن عبدالله بساسیری غلام ترک بهاء الدوله بود که بر اثر لیاقت و کاردانی به ریاست رسید و در ذی حجه ۴۵۱ ق در جنگ با طغرل سلجوقی کشته شد.

۲. ر.ک: جواهر الکلام در آثار الشیعه، ج ۴، ص

۴۹؛ تاریخچه سامراء، ص ۳۲.

۳. تاریخچه سامراء، ص ۳۳.

حکام آذربایجان انجام گرفت به این شرح: تعمیرات کامل حرم، مجزا کردن سرداب. مباشر مستقیم این تعمیرات از طرف احمد خان، میرزا محمد رفیع بن محمد شفیع خراسانی بود.

۱۲. در سال ۱۲۲۵ ق توسط حسین قلی خان دنبلی تعمیراتی آغاز شد که توسط فرزندش ادامه یافت. تعمیرات انجام شده عبارت بود از: مزین کردن گنبد با کاشی، ساختن مسجد و حمام و کاروانسرا. مباشر این تعمیرات، علامه جلیل میرزا محمد سلماسی و فرزندش زین العابدین بود.^۳ زین العابدین سلماسی از ملازمان سید بحر العلوم بود.

۱۳. در سال ۱۲۸۲ ق به دستور ناصر الدین شاه قاجار و با نظارت علامه بزرگوار، مرحوم شیخ عبدالحسین تهرانی، معروف به شیخ العراقین، تعمیرات ذیل انجام گرفت:

مراقبت و عدم توجه خدام، برای بار دوم حرم مطهر طعمه حریق شد که بر اثر آن ضریح امامین علیهم السلام در آتش سوخت. المستنصر بالله عباسی^۱ دستور تعمیر و ترمیم حرم را صادر کرد که دو ضریح بهتر از قبل برای امامین علیهم السلام ساختند.^۲

۹. در سال ۷۵۰ ق از طرف سلطان شیخ حسن کبیر جلایری از سلاطین شیعه ایلکانیان تعمیراتی انجام گرفت که از جمله آن زینت کردن ضریح مطهر و ساختن قبه و مأذنه بود.

۱۰. در اواخر دوران صفویه برای بار سوم آتش شمعها به چوبهای ضریح و صندوق قبور اثر کرد و آنها را طعمه حریق ساخت. در سال ۱۱۰۶ ق شاه سلطان حسین صفوی دستور داد ضریح منور از فولاد ساخته شود و حرم و رواق را سنگ فرش کنند.

بعد از ساخته و آماده شدن ضریح فولادی، با حضور عده‌ای از علماء و اعیان در مراسم جشن، ضریح را نصب کردند.

۱۱. در حدود سال ۱۲۰۰ ق تعمیراتی توسط احمد خان دُنْبَلِی از

۱. ابوجعفر منصور بن ابونصر محمد الظاهر بامر الله در سال ۶۲۳ ق به خلافت رسید و از کارهای اوست: بنای مسجد، مدارس و پله‌ها در آن زمان.

۲. زندگانی عسکریین علیهم السلام، ج ۲، ص ۱۴۸.

۳. تاریخچه سامراء، ص ۳۹.

شده است)؛ ۶. ساختن پلی بر روی دجله جهت عبور زائران؛ ۷. ساختن بازار و دو باب حمام در سامراء برای زائران.^۲

۱۵. پس از رحلت علامه کبیر میرزا سید محمد حسن شیرازی در سال ۱۳۱۲ ق مرجعیت و ریاست شیعه به مرحوم علامه مجاهد میرزا محمد تقی شیرازی رسید. با اینکه دوره ریاست ایشان همزمان شد با جنگ جهانی اول و تسلط انگلستان بر عراق و مجاهدتهای او علیه انگلیسیها و رهایی عراق، با این حال تعمیرات حرم را دنبال کرد که آئینه کاری حرم و رواق تکمیل شد و بر تزیینات آن افزوده گشت و صحن نیز تعمیر گردید.

۱۶. بعد از فوت میرزا محمد تقی شیرازی، تعمیراتی توسط علامه جلیل مرحوم میرزا محمد عسکری تهرانی (متولد ۱۲۸۱، متوفای ۱۳۷۱) انجام گرفت که عبارت بود از: نقره کردن درهای حرم و رواق، تهیه ۲۴ زوج در

۱. طلاکاری قبه؛ ۲. تعمیر صحن و ایوان مبارک؛ ۳. به کار بردن سنگهای مرمری سبز رنگ در اطراف مرقد مطهر؛ ۴. ترمیم قسمتی از دیوارهای صحن مبارک و کاشی کردن آنها.

قابل ذکر است که بودجه این تعمیرات از محل ثلث اموال میرزا تقی خان امیر کبیر تأمین شد که به شیخ العراقین وصیت کرده بود ثلث مالش را در راه خیر مصرف کند.^۱

۱۴. در سال ۱۲۸۸ ق آیه الله العظمی میرزای بزرگ شیرازی رحمته الله علیه، به سامراء هجرت کرد و به امر مبارک او این تعمیرات در صحن و حرم عسکریین رحمته الله علیه انجام پذیرفت:

۱. سنگ فرش کردن صحن مطهر؛
۲. آئینه کاری بعضی از رواقها و حرم مطهر و ساختن نماهای زیبا برای حرم؛
۳. نصب ساعت بزرگ که در آن زمان هفتصد تومان خریداری شده بود، بر سر در بزرگ حرم؛
۴. تهیه پردههای قیمتی جهت ابواب حرم مطهر و رواق؛
۵. ساختن مدرسه علمیه‌ای بزرگ جهت سکونت طلاب علوم دینی (که توسط صدام تخریب

۱. همان، ص ۴۰.

۲. همان، ص ۴۱.

اسکان زائران (که متأسفانه در دوران
صدام تخریب شده است).^۱

امیدواریم با همت مراجع
بزرگوار و شیعیان و دوستداران
اهل بیت علیهم السلام به زودی شاهد
هجدهمین تعمیرات اساسی حریم
شریفین سامراء باشیم.

و بر عالمان دین و شیعیان دیگر
بلاد لازم است که در این امر از مراجع
عظام نجف و شیعیان عراق مخصوصاً
سامراء حمایت جدی و همه جانبه به
عمل آورند تا به کوری چشم دشمنان،
تخریب ظاهری حرم عسکریین علیهم السلام
باعث آبادی معنوی کل شیعیان،
مخصوصاً شیعیان سامراء گردد و برای
همیشه حرم امامین علیهم السلام از غربت
بیرون آید.

یقیناً دست عنایت مهدی صاحب
الزمان علیه السلام و قلب سوخته او بیش از
پیش یاور دوستان و شیعیانی خواهد
بود که در راه تحقق اهداف مورد اشاره
تلاش می کنند.

نابخردان بدانند که اراده

الهی بر این قرار گرفته

است که نام اهل بیت علیهم السلام

را زنده کند و خانه های آنها و

حرمهایشان را محبوب

مسلمانان و شهره جهان

سازد

از چوب ساج (ساک هندی) جهت
اطراف قبه منور و نصب دوازده باب از
داخل و دوازده باب از خارج به جای
پنجره های قدیمی جهت تهویه و
روشنایی حرم.

۱۷. آخرین تعمیرات اساسی در
شهر سامراء که توسط شیعیان انجام
گرفته است، تعمیراتی است که به
فرمان حضرت آیه الله العظمی حاج
آقا حسین بروجردی (ره) صورت
پذیرفت که عبارت اند از: ساخت دو
باب حمام و ساختن حسینیه جهت

۱. همان، صص ۴۲-۴۳.